

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

- 1.1. Сутність та роль підприємницької діяльності в суспільстві
- 1.2. Суб'єкти та об'єкти підприємницької діяльності
- 1.3. Правове забезпечення розвитку підприємництва на сучасному етапі
- 1.4. Державна реєстрація підприємницької діяльності

1.1 Сутність та роль підприємницької діяльності в суспільстві

Термін «*підприємець*» вперше був введений французьким економістом Р. Кантільоном на початку XVIII ст. З тих пір це слово визначає людину, яка бере на себе ризик, пов'язаний з організацією нового підприємства або з розробкою нової ідеї, нової продукції або нового виду послуг, які пропонуються суспільству. Так, в Академічному словнику української мови відзначається: «Підприємець – той, хто володіє промисловим, торговельним і т. ін. закладом. Організатор вигідних справ, прибуткових операцій».

Підприємець має володіти багатьма рисами, які характеризують його по суті. Це діловитість, професіоналізм, ініціативність, відповідальність, творчість, масштабне мислення, вміння вирішувати «нестандартні» завдання, працювати з людьми.

Істотна сфера його діяльності лежить між діяльністю інноватора та менеджера. *Основна функція підприємця* полягає у виборі перспективної ідеї, визначення способу її досягнення, а потім в реалізації її таким чином, щоб в цьому процесі продуктивність інноваційної ідеї не зменшилася, а постійно зростала.

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ст.42 Господарського кодексу України).

Основними *мотивами* підприємницької діяльності є:

- бажання бути незалежним в матеріальному відношенні від інших людей;
- бажання на свій розсуд розпоряджатися власним часом;
- потреба самостійно визначати рівень винагороди за свою працю;
- бажання самореалізації та отримання визнання з боку оточуючих;
- турбота про майбутнє своїх дітей.

В основі успіху підприємницької діяльності лежить орієнтація на ринковий попит та задоволення потреб споживачів. Підприємництво як певний стиль і тип господарської поведінки має такі *характерні риси*:

- 1) мобільність, гнучкість, динамічність;
- 2) цілеспрямованість і настирливість у здійсненні бізнесу;
- 3) ініціативність, творче ставлення до справи та підприємливість;

- 4) пошук нетрадиційних рішень, нових дій у сфері бізнесу;
- 5) готовність до ризику та вміння ним управляти;
- 6) комунікативний характер діяльності;
- 7) оперативність рішень та дій;
- 8) орієнтація на потреби споживачів, їх поведінку на ринку;
- 9) дотримання морально-етичних принципів та ділового етикету.

Основними функціями підприємницької діяльності є:

- *ресурсна* – мобілізація внутрішніх та зовнішніх ресурсів (фінансових, трудових, матеріальних, природних тощо) для ефективного функціонування;
- *інноваційна* (творча) – сприяння процесу генерування та комерціалізації нових ідей, здійснення дослідно-конструкторських розробок, створення нових товарів, надання нових робіт тощо;
- *організаційна* – пов'язана з матеріально-технічним забезпеченням виробництва, налагодженням технологічного процесу, організацією комерційної діяльності, сервісу, а також впровадженням нових форм та методів організації виробництва, нових форм заробітної плати та їх оптимальна інтеграція з традиційними формами;
- *стимулююча* – дозволяє створити механізм підвищення ефективності та корисності праці, застосовувати дійові методи стимулювання збуту товарів на основі виявлення споживчих потреб;
- *господарська* – найбільш ефективно використання трудових, матеріальних, фінансових, інтелектуальних та інформаційних ресурсів;
- *управлінська* – пов'язана з механізмом управління персоналом та підприємством в цілому;
- *соціальна* – виготовлення товарів та послуг, які необхідні суспільству;
- *особистісна* – самореалізація підприємця як особистості через досягнення власної мети, отримання задоволення від своєї роботи;
- *захисна* – передбачає систему захисту прав та інтересів підприємців, створення сприятливих умов функціонування бізнесу, усунення існуючих проблем на макрорівні. Це здійснюється на основі співробітництва підприємців та їх об'єднань з державними органами влади та управління, міжнародними організаціями, фондами, проектами для забезпечення сталого розвитку підприємництва;
- *інші функції* – ведення обліку, маркетингові дослідження, наукові дослідження тощо.

Рис. 1.1 - Ознаки підприємницької діяльності

На сьогодні правове регулювання підприємництва здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Головним нормативним актом, який закріплює основні засади державного регулювання підприємницької діяльності є **Господарський кодекс України**, який набув чинності з 1 січня 2004 року.

1.2 Суб'єкти та об'єкти підприємницької діяльності

Підприємницька діяльність здійснюється певними суб'єктами від їхнього імені та під їхню майнову відповідальність.

Відповідно до законодавства, *суб'єктами* підприємницької діяльності (підприємцями) можуть бути:

1) *юридичні особи* – це носії майнових прав і обов'язків. Вони займаються підприємницькою діяльністю; існують незалежно від осіб, які входять до її складу; несуть самостійну майнову відповідальність за зобов'язанням, яке беруть на себе. Майно юридичної особи відокремлюється від особистого майна її членів;

2) *об'єднання юридичних осіб*, що здійснюють діяльність в Україні на умовах угоди про розподіл продукції;

3) *фізичні особи* – це індивідуальні підприємці, правовий стан яких регулюється відповідними законами, за якими вони наділяються правоздатністю та дієздатністю: право здійснювати юридичні акти (укладання угод), брати на себе зобов'язання, нести майнову та іншу відповідальність. Індивідуальний підприємець може бути власником капіталу, вкладеного у конкретне майно; мати право володіння, розпорядження, користування, тобто виступати як одноосібний володар та управляючий майном, яке він вкладає в організацію господарського процесу,

залучаючи для цього необхідні матеріально-технічні, фінансові, трудові, інтелектуальні та інші ресурси.

Усі суб'єкти підприємницької діяльності, відокремлені підрозділи юридичних осіб, виділені на окремий баланс, зобов'язані вести облік результатів своєї роботи, складати та подавати статистичну інформацію і фінансову звітність.

Об'єкти підприємницької діяльності – це все те, що виступає предметом купівлі-продажу на ринку. Підприємці при здійсненні бізнесу мають справу з різними об'єктами (рис. 1.2). Підприємець самостійно визначає, які саме об'єкти йому потрібні для створення власної справи, забезпечення нормального функціонування підприємства з урахуванням виду господарської діяльності, цілей та стратегій, фінансових можливостей, характеру комерційних відносин з іншими суб'єктами ринку.

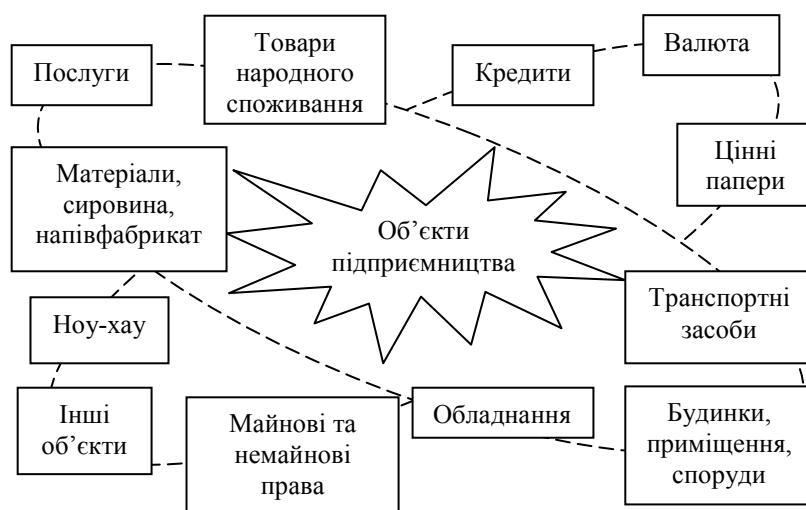

Рис. 1.2 - Об'єкти підприємницької діяльності

Мета підприємницької діяльності визначена як досягнення економічного і соціального результату та отримання прибутку. Підприємець починає свою діяльність з метою одержання прибутку - це визначальна ознака підприємницької діяльності. Саме цим остання відрізняється від господарської діяльності некомерційного характеру.

1.3 Правове забезпечення розвитку підприємництва на сучасному етапі

Формування та розвиток національного підприємництва значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулює підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію.

Під *правовим забезпеченням підприємницької діяльності* (правовою базою) розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції

України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

У 1991 р. Верховною Радою України було ухвалено *Закон України "Про підприємництво"*. Цей Закон визначає основні правові, економічні та соціальні засади заняття підприємницькою діяльністю (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

Підприємницьку діяльність регламентують також Закони України "Про господарські товариства", "Про фермерське господарство", "Про захист економічної конкуренції", "Про ліцензування видів господарської діяльності", "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання печаток юридичними особами та фізичними особами–підприємцями», «Про ціни і ціноутворення», «Про акціонерні товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» та ін., Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України.

Головним нормативним актом, який закріплює основні засади підприємницької діяльності в Україні є **Господарський кодекс України**. Саме він регламентує ступінь свободи підприємницької діяльності, її основні принципи, організаційні форми підприємництва, права найму працівників і соціальні гарантії щодо використання їх праці, загальні гарантії для підприємців, державну підтримку підприємства, відповідальність суб'єктів підприємництва, діяльність іноземних підприємців в Україні, припинення підприємницької діяльності.

Відповідно до законодавства, підприємництво здійснюється на основі ряду принципів (Рис. 1.3).

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. Разом з тим, в окремих випадках, що прямо передбачені законом, особа може бути обмежена у свободі підприємницької діяльності, наприклад, за суб'єктним складом (для посадових осіб органів державної влади), або ж характером підприємницької діяльності (встановлення монополії).

Зокрема, встановлено законом перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, недержавне підприємництво в яких забороняється.

Законодавство визначає порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм.

Здійснення певних видів підприємницької діяльності потребує отримання ліцензій, процедуру отримання яких передбачено Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та іншими нормативно-правовими актами. *Ліцензія* - запис у Єдиному державному реєстрі про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

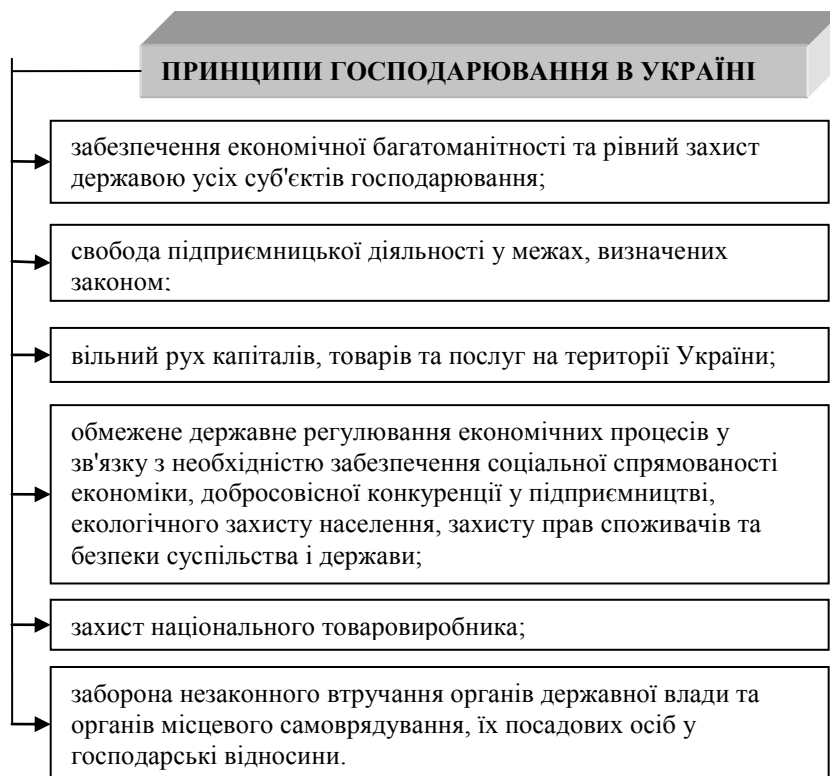

Рис. 1.3 - Принципи підприємницької діяльності в Україні

4. Державна реєстрація підприємницької діяльності

Необхідною умовою для офіційного, легітимного здійснення підприємницької діяльності є державна реєстрація. Особа, яка займається підприємницькою діяльністю, втрачає це право з моменту припинення дії державної реєстрації, її анулювання тощо.

Державна реєстрація підприємницької діяльності - офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця.

Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань - єдина державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та

надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи.

Таблиця 1.1 - Обов'язкові документи для реєстрації підприємницької діяльності

Юридичної особи	ДОКУМЕНТИ	Фізичної особи (фізичної особи-підприємця)
заява про державну реєстрацію створення юридичної особи		заява про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем
заява про обрання юридичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість		заява про обрання фізичною особою спрощеної системи оподаткування та/або реєстраційна заява про добровільну реєстрацію як платника податку на додану вартість
примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) передавального акту або розподільчого балансу		копія картки платника податків, засвідчена підписом власника.
установчий документ юридичної особи - у разі створення юридичної особи на підставі власного установчого документа;		копія паспорта підписувача (копії 1-2 сторінок (3-6 за наявності відміток) або копія паспорта підписувача виготовленого у формі картки, що містить безконтактний електронний носій (копії лицьової та зворотної сторін) та реєстраційного номера облікової картки платника податків

Єдиний державний реєстр створюється з метою забезпечення державних органів та органів місцевого самоврядування, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб, громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців з Єдиного державного реєстру.

Скасування державної реєстрації здійснюється за заявою власника (власників) або уповноважених ним (ними) органів чи за особистою заявою підприємця-громадянина, а також на підставі рішення суду. При цьому подається пакет документів, що представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Обов'язкові документи для припинення підприємницької діяльності

Юридичної особи	ДОКУМЕНТИ	Фізичної особи (фізичної особи-підприємця)
заява про державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті її ліквідації;		заява про державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи;
примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) рішення учасників юридичної особи або відповідного органу про припинення юридичної особи;		Або ксерокопія свідоцтва про смерть фізичної особи, судові рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою
примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) документа, яким затверджено персональний склад комісії з припинення або ліквідатора, реєстраційні номери облікових карток платників податків, строк заявлення кредитором своїх вимог,		
довідка архівної установи про прийняття документів		

Скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта підприємницької діяльності статусу юридичної особи і є підставою для виключення його з Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.